

Feilinformasjon om koronapandemien: Typer og dynamikker

Feilinformasjon kan ha forskjellig bakgrunn og inngår i dynamikker som delvis overlapper eller inngår i hverandre. For eksempel kan falske nyheter utløse en rykteflom eller nøre opp under konspirasjonsforestillinger.

Her får du en liten oversikt med eksempler – og noen spørsmål å reflektere rundt.

Rykter

Rykter er ikke ensbetydende med feilinformasjon. Rykter kjennetegnes av at de består av mer eller mindre udokumentert informasjon, som sprer seg raskt. Ofte endrer ryktenes informasjonsinnhold seg mens de sprer seg.

Se også: https://www.ung.no/nettvett/3927_Rykter_og_ryktespredning.html

Noen rykter bygger på et *element* av dokumentert sannhet, men tar opp i dag elementer av feilinformasjon mens de lever sitt eget liv. En fare med ryktespredning i krisetider kan være at de bidrar til å spre usikkerhet, frykt og panikk.

I krisetider handler rykter ofte om områder der folk er, eller føler seg, sårbare: Vil matforsyningen kollapse? Er det bestemt at noen pasientgrupper ikke får behandling? Og, siden alle er blitt så avhengige av digital kommunikasjon: Kan mobilnettet kollapse?

Et annet eksempel er at rykter i koronakrisens tidlige fase førte til at mange hamstret matvarer.

Hvis noen begynner å hamstre, og bilder av tomme hyller i butikkene sirkulerer, kan ryktene skyte fart og utløse panikkjøp. Men i Norge utløste ryktene om hamstring også det motsatte: Folk ga uttrykk for hvor unødvendig og dumt det er å hamstre, og slik bidro nok mange til at handlevanene fort normaliserte seg.

Spørsmål:

Kjenner du flere eksempler på ryktespredning i forbindelse med koronaepidemien? Hva handler ryktene om?

Myter

Begrepet myter har vært brukt i forbindelse med feilinformasjon om koronapandemien, men det er litt vanskelig å avgrense hva som nøyaktig ligger i det. Begrepet myte kommer opprinnelig fra religionsfeltet. Det peker ofte mot krefter utenfor menneskelig kontroll. Myter kjennetegnes altså av absolutte, men ikke dokumenterte, sannhetspåstander. Som oftest fremstår myter som «altforklarende». Det vil si at de inneholder elementer av årsaksforklaringer og løsninger på utfordringer som det egentlig ikke finnes sikre svar på. Dermed tilfredsstillter myter gjerne et menneskelig behov for orientering og kontroll.

Myter som sirkulerer i forbindelse med koronaepidemien er beslektet med rykter, men står i større grad frem som om de er basert på dokumentert kunnskap. De handler oftest om faktorer som kan fremkalle, avverge eller helbrede sykdommen. Bak myter om «vidunderkurer» står som regel forsøk på å slå økonomisk mynt på krisen.

Her er et eksempel:

<https://www.nrk.no/osloogviken/visjon-norge-butikk-ville-selge-virushekkende-kosttilskudd-kan-fa-250.000-kroner-i-bot-1.14960636>

Spørsmål:

Kjenner du flere eksempler på informasjon i forbindelse med koronaepidemien som gir urealistiske forklaringer og/eller løfter? Kan du tenke deg i hvilke typer medier myter lettest kan spre seg?

Falske nyheter

Falske nyheter (fra engelsk «fake news») er skapt for å plante falske forestillinger og for å påvirke holdninger og handlinger. Som oftest er målet med falske nyheter å skape frykt, undergrave tillit til etablerte sannhetskilder og destabilisere samfunn.

Men ikke alle falske nyheter er ment å skade, noen kan være godt ment. Her er et eksempel fra Oslo, der noen plasserte påstått informasjon fra «Oslo kommune» om at lekeapparatene var koronasmittet.

<https://vartoslo.no/bydel-gamle-oslo-korona-tiedemannsbyen/falske-korona-advarsler-har-dukke-opp-i-gamle-oslo/224658>

Spørsmål:

Kjenner du flere eksempler på falske nyheter som sirkulerer i forbindelse med koronaepidemien? Hva tror du er intensjonen bak disse nyhetene?

Propaganda/ informasjonskrig

Som i alle kriser, foregår det også en regelrett informasjonskrig i forbindelse med korona, med to målsetninger:

- å legge skylden på ytre fiender for å dekke over myndighetenes egne feil
- å undergrave tilliten, destabilisere demokratiet, ødelegge samfunn.

Her er eksempler på hvordan informasjonskrig foregår i forbindelse med koronakrisen:

<https://www.dagbladet.no/nyheter/kina-sverige-likner-et-svart-hull/72265497>

<https://www.cnbc.com/2020/03/18/russia-deploying-coronavirus-disinformation-to-sow-panic-in-west.html>

<https://www.nytimes.com/2020/03/22/us/politics/coronavirus-us-china.html>

Spørsmål:

Når statlige aktører står bak feilinformasjon, kan det være vanskelig for innbyggere i et land å skjønne at de er utsatt for propaganda. Hva tror du kan være tegn på, eller varsler om, at en informasjonskrig foregår?

Konspirasjonsteorier

Konspirasjonsteorier preges av mistillit overfor eliter og en oppfatning om at utviklingen følger en skjult plan hos noen som opererer bak kulissene. Mens konspirasjonstenkning også kan ha elementer av «sunn» maktkritikk, er den formen for konspirasjonsteorier som oppstår i krisetider, for det meste preget av jakten på skyldige og syndebukker.

I en uoversiktlig situasjon kan det gi trygghet i det minste å kunne peke ut en skyldig. Konspirasjonsteorier settes også i spill av autoritære regimer. Da er hensikten gjerne å lede oppmerksomheten bort fra myndighetenes egne feil og sørge for at negative stemninger i befolkningen rettes mot andre ytre eller indre fiender.

I forbindelse med koronakrisen handler konspirasjonsteoriene bl.a. om at viruset er skapt for å oppnå økonomisk vinning (legemiddelindustrien som har vaksinen klar) eller politisk makt.

Se også John Færseths artikkel i nettavisa Utrop om korona-konspirasjoner:

<https://www.utrop.no/nyheter/nytt/210082/>

Spørsmål:

Kjenner du til flere eksempler der nyheter om koronaepidemien konstruerer syndebukker eller fiendebilder? Hvem blir i så fall pekt ut som skyldige?

Spørsmål til diskusjon/refleksjon:

- Feilinformasjon i forbindelse med koronaepidemien er ikke alltid et produkt av onde hensikter - forklar hvorfor feilinformasjon som lanseres med «gode hensikter» likevel kan være farlig.
- Hvilke former for feilinformasjon i denne listen tror du er farligst? Finn argumenter.

Mulig tillegg til tekstlektyre:

«Lektor Lomsdalen» podkast med Asbjørn Dyrendal om epidemier og rykter

<http://lektorlomsdalen.no/tag/corona/> (anbefalt for undervisning: til min 13:00)

Civitas blogg «Liberal Halvtid» med Lars Fr. H. Svendsen om frykt og fakta i Coronatider

<https://www.civita.no/2020/03/24/frykt-og-fakta-i-coronatider>